[illegible]

[illegible]

main (612x747x24b jpeg)

दैवरातदर्शनब्राह्मणम्

ऋषि र्ह वै दैवरातो वैश्वामित्रः आत्मनोऽस्य
र्थं तपस्यमान आत्मनि ऋचोऽन्वविन्दत
ताभि र्देवताऽऽत्मानमस्तौत् ताभिर्देवता
उपागच्छत् ताभिरात्मनोऽर्थमन्वविन्दत
य एवमेताभि र्देवतात्मानमभिष्टुवन्ति
ते देवता उपगच्छन्ति तथैवमात्मनोऽर्थ
मनुविन्दन्ति॥ अथैतत्प्रथमं गायत्रं सा
वित्रं सूक्तं भवति॥ तिस्र ~~[illegible]~~ तत्रैताः सावित्र्यः
ऋचो भवन्ति॥ अत्रैव प्रथमा ऋक्

असौ मित्रो दिवस्पति र्द्रष्टॄणां वसिष्ठो गिरः।
पतिर्भिषकेति विश्वथा॥ १॥

असौ वै देवः सविता असौ स्वः सदनः असावक्षि
सद्मः असौ मित्रः मित्रमिव हुतोऽभिहितः

असौमित्रो नामानिहित: . असौ वै दिवस्पति:

द्यौर्वा अमुष्य सदनम् योऽसौ दिनमधिष्ठित:

असावेवामुष्य लोकस्य गृहपति: सोऽसौ विश्व-
वसिष्ठो
स्यलोकस्याधिपति: असौ दृढ्णां दृढतम:

वसिष्ठो वसूनां वसितृतम: असौ वै गिरोवसिष्ठ:

वाग्वै गी: सवाच्यो वसिष्ठ: असौ वै गिर: पति:.

योऽसौ तपति. योऽसौ स्वरनुदति यो भूतान्यधि

तिष्ठति अयं वै भूतात्मा गिर: पति: अयमेव वाच

मधितिष्ठति. अयं वै वाचं वाचमनुभवति

अयं वै वाचमनुवदति. असावेव सर्वमिदं चिकेति.

विश्वथा विश्वं चिकेति. अमेन विश्वं मनुते.

विश्व
स्वथात्मानं मनुते. विश्व स्वमात्मानं मनुते. अयं

विश्व
स्वस्यात्मानं मनुते. अयं विश्वात्मानं मनुते.

यात्मानंमनुते. सविश्वंमनुते. सविश्वस्यात्मानं

मनुते. सविश्वमात्मानंमनुते. सविश्वात्मानं

मनुते. सविश्वयात्मानंमनुते सविश्वया

भवति. सविश्वं भवति सविश्वस्यात्माभवति.

सविश्वात्माभवति. सविश्वमात्मानंसम्पद्यते

सविश्वात्मात्मनासम्पद्यते. सम्पद्यते स

विश्वात्मा ॥१॥.

योऽसौ विश्वमिदं विचेकेति। सोऽसावयं विश्वेषु

भूतेषुप्रतितिष्ठति। अयं विश्वं प्रणयति ॥

~~अथैतद्व्याख्याम् तस्य ऋक् भवति~~

अयं विश्वानि भूतानि प्रचेतयति चेतसा।

तिसृभि रोचनाभिः ॥२॥

अयं वै सवीत्मा योऽसौ तपति। अयमेव

चेतसासुवर्येण। ज्योतिषा विश्वानि

भूतानि प्रचेतयति। चेतसा विश्वं प्रणयति।

चेतो वै मनः। मनसैव तत्प्रणयति। अयमेव तत्-

मनो मनोऽनुभवति। स चेतसा मना विश्व

मिदं प्रचेतयति। अयं सर्वस्यात्मा भवति। अयं

सर्वं भवति प्रभूतौ॥

अयमेवातिसृभिः प्रभूतिभिः रोचनाभिः

प्रचेतयति। ज्योतिर्वै रोचना। ज्योतिषा प्रचेत-

यति। एकैव वै रोचना। ज्योतिषा (जन्मा) त्रेधा भवति।

एकैव रोचना त्रिधा रोचते। ज्योतिषा मनः प्रभूतौ।

तिस्रो वै रोचनाः। त्रिषु ज्योतिष्षाभिरोचन्ते।

रोचन्ते रोचना दिवीति ~~[illegible]~~ श्रुतिः॥

द्यावः १।६।१६ ऋ ७।५ क तिस्रो द्यावः निराडाडिति

तिस्रो वै ~~[illegible] स्तिस्रो रोचनाः~~। पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौः

भूर्भुवः स्वः। तिस्रो वै रोचनाः। अग्निरिन्द्रः सविता।

तिस्रो वै वाचः ९।६७।३४ ऋ ९।९७ क तिस्रो वाच ईरयति प्र वह्निः ऋ

वाचो वै रोचनाः। अग्नायीन्द्राणी ~~सावित्री~~ वरुणानी।

अग्निर्वै रोचना। अयं वै भुवि रोचते। अयमग्निर्वै
भुवो ऽधिपतिः। अयमग्निराग्नेय्या वाचा परीतः।
पृथिवीसदः प्रचेतयति। इन्द्रो वै रोचना। स मध्य-
मोऽन्तरिक्षे रोचते। मध्यमयैन्द्र्या वाचा परीतः। अन्तरिक्ष-
सदः प्रचेतयति (इन्द्रो वा। अन्तरिक्षस्याधिपतिः।
सविता वै रोचना। असौ दिवि रोचते। असावुत्त-
मो दिवो ऽधिपतिः। असौ उत्तमया सावित्र्या
वाचा परीतः। दिविसदः प्रचेतयति॥
इत्यधिदैवतम्। अथाध्यात्मम्। वाग्वै रोचना।
अयं वै चेतसा वाचा वाच्यं विश्वं प्रचेतयति।
प्राणो वै रोचना। प्राणेनैव चेतसा प्राणान्प्रचे-
तयति। मनो वै रोचना। मनसैव चेतसा मनो
विश्वं प्रचेतयति। अयमेव चेतसा वाचा प्राणेन
मनसा विश्वानि भूतानि प्रचेतयति।

सञ्चेतसमेव तत्सर्वं भावयति। सर्वमात्मानं भाव-
यति। अयमेव सर्वस्यात्मा भवति। अयमेव सर्वं
भवति प्रभूत्यै॥

विश्वरूपो वा अयं। विश्वरूपोऽसौ। असावेवा-
यं भवति। अयमेवासौ। असावयमित्युभा-
वेकं भवति। य एवं मनुते सर्वं सर्वको भवति॥ २॥

योऽसौ विश्वमिदं चिकेति विश्वधा। यश्चायं चेत-
साऽञ्चेतयति। सोऽसावयं विश्वात्मा। विश्व-
मन्तराधिष्ठितः। स एक एव मनुश्रुतः।
अयमेव दर्शितः। अयं परिद्रष्टा। अयमेव दर्शा-
यिता। तद्वैतदृच्याभ्युक्तम्। अथैषा भवति-
तत्ते सवितस्तुरीयं पदं पश्यामि दर्शतम्।
ज्योतिर्विश्वस्य दर्शयत्॥ ३॥

देवसवितरस्ते त्रीणिपदानिभवन्ति। तानिज्योतीं
षिप्रथमानि। अग्निरिन्द्रः सविता। तदाग्नेय
मैन्द्रं सावित्रं पदं ज्योतिः। तानिसवितुस्त्रीणि
पदानि। यानिसावित्र्यागायत्र्यास्त्रीणिपदानि।
तानिसवितुस्त्रीणिपदानि भवन्ति। तत्सवितु
र्वरेण्यमितिप्रथमंपदम्। सवितुरेव तस्वरूपं
भवति। भर्गोदेवस्यधीमहीति द्वितीयंपदम्।
तदैन्द्रस्यतेजसोरूपं भवति। धियोयोनःप्रचो
दयादितितृतीयंपदम्। तदाग्नेयं वैश्वानरस्य
रूपंभवति।। यद्वै तानित्रीण्येपदानि। ज्योतींष्य-
भितिष्ठति। यद्वैज्योतिज्योतिरनुभवति।
ज्योतिस्तत्परमंपदम्। सस्वर्गमाज्योतिषः
परमः। सवितुस्तत्तुरीयंपदम्। यद्वैविश्व-
मिदंचिकेति। यदिदमन्तरस्माकंमच्येतयति।

तदेव दर्शितं पदं भवति। तदेव दर्शनीयम्॥
तत्तुरीयं दर्शितं पदं पश्यामीति तत्पश्यति।
साक्षादेव तत्करोति। साक्षादेव तत्पश्यति।
तदेव विश्वस्य दर्शं ज्योतिः। यद्दर्शितमुपश्रुतम्।
यद्दर्शितं पदं तुरीयम्। तदेव दर्शज्योतिरिति तत्
पश्यति। अयमात्मा हि दर्शितः। योऽसौ
विश्वमिदं चिकेति। यश्च विश्वं चेतसा प्रचेतयति।
अयमेव तत्पश्यति। यद्दर्शितं पदम्।
अयमेव परिद्रष्टा। अयमेव दर्शयिता। तदात्मानमेव दर्शं ज्योतीरूपमनुपश्यति।
तद्दर्शज्योतिरेव भवति॥ य एवं मनुते। स एव
तत्तुरीयं दर्शितं पदं पश्यति। स एव दर्शं ज्योतिरेव भवति। स एव विश्वमिदं चिकेति। स विश्वमिदं चेतसा प्रचेतयति। स विश्वमिदं पश्यति

सर्वमिदं दर्शयति। स एव विश्वस्य दर्श

यज्जोति भवति विश्वस्य प्रसूतौ विश्वस्य शान्तौ च

=

अथैतद् द्वितीयं सवितुरनुष्टुभं सूक्तं भवति

तत्रैताः सप्त ऋचो भवन्ति

असौ वै स ह सावित्र्यं परीतः प्राधाविष्ठाति।

विश्वस्य सवितर्यरिम जगुहि त्रिदिव जगत्

असौ वै देवः सविता सहस्रातप सजस्त्रः

तदनु देति। तपसौ परितः। तापस्य परितो

विश्वमालोकः। ये ऽसौ तपन्परि दृश्यते

स॥ कृत्वा तनास्त नेपोर नासौ पुनरदेवि

यद स्वर्गे सौ विविदुः स्वर्भानो देहि

तं यद्धि देवाः सवितारं उनमुं भानुहृतं तमः यदौ

अन्तर्चिरेवहृष्टेः॥ नवक्षान्तितुः कल्प्यते

असौ न जस्तमुदितः। असौ अजस्रं तपति

नोपरमते नास्तमेति। न पुनरुदेति

असौ वै निश्चयस्य [प्र]सविता॥ आत्मकांक्षोऽन्तरो

ऽभवति। अयं [दर्शं] निश्चयं सम्वेदयति मनसः

आत्मनि निश्चयस्य सवितरि पुनः- आत्मन्यनु

अनुरागितो मनसे पुनः। इदं [पादि] निश्चयं जगति

इदमादित्येऽहि वै प्रतितिष्ठते

सवितुरेवेदं जगत्।

अर्थव्याख्या –

नमस्ते॰ - विश्वचक्षुषे॰ (2)

देवसवितस्ते नमोऽस्तु॰ तत्र विवरणं भवति -

विश्वचक्षुषे नमः - असौ वै विश्वस्य चक्षुः । विश्वमिदं

पश्यति॰ विश्वमिदं दर्शयति॰ असौ विश्वेषां चक्षुः

यो विश्वेषां चक्षुः ~~[illegible]~~ रश्मिभिस्तिष्ठति

विश्वेषां चक्षुषा पश्यति । विश्वचक्षुर्वै [illegible]

तदेतस्मान्नाभि पश्यति [illegible] - विश्वचक्षुषे नमः

अमुं वै विश्वचक्षुषं नमसा ~~[illegible]~~ प्रणमामि ।

तन्नमसा चक्षुषा [illegible] पश्यति

तच्चक्षुर्देवहितं [illegible] भूयस्कम् ।

विश्वस्य रोचिषे नमः - योऽसौ दिवि रोचते

विश्वमिदं रोचयति । तेन [illegible] रोचनाः -

+1 —

अथैषानुष्टुभा-

दधानि सहस्रसनितं प्रिययावर्तत गिरा।

त्रीणि ते नुष्टुप पदानि यजथमानि ज्योतींषि॥ ३

सहस्रसनितस्तोत्रं। प्रियया गिरा च संदधामीति

तद्विवृतिः। असौ वै सविता सहस्रः। असौ सदेवा

व्रतः। सहस्रमिदं विश्वं प्रसूते। सदैतत्सवितुर्व्रतं।

स प्रियया गिरा च्याभिष्टौति॥ तदिदं स्तोत्रमेवदति

अनुष्टुभ सवितुस्त्रीणि पदानि भवन्ति। ज्योतींषि

यानि प्रथमानि भवन्ति। तानि सवितुस्त्रीणि पदानि

यदाग्नेयमैन्द्रं सावित्रं ज्योतींषीति। तानि प्रथमानि

पदानि- तदेषानुष्टुभा।

आगतः पृश्निस्तोत्रमिति-

विश्वायुषे तेनमः - असौ वै विश्वायुः आयुर्विश्व
असौ भवति। असौ विश्वस्यायुः विश्वमिदमायुषा
भिजीवयति॥ आयुर्वा आदित्यः यावद्ध्यस्मिन्
आयुः प्राणो भवति। असावेवाहं [illegible]: प्राणैरायुर्हि
विश्वमिदं गच्छ्यायोति। आयुः [illegible]: प्राणो वा इन्द्रः
प्राणः [illegible] प्राणैरायुर्हि विश्वमिदं मधयति
मधिश्चं मधयति प्राणैः
[illegible] तथा युधः आयुष्युं - यद्यायुर्हि
विश्वमिदं मध्यायोति॥

अथैष पातूका: अग्निः पृथिव्यां ज्वलति

पृथिव्याम् ग्निर्ज्वलति। रश्मिः इन्द्रो नतारि स्वरिक्ष
असौ विश्वस्य लोकानामधिपतिः॥ असौ विश्वस्य
जनयिता। विश्वस्य लोकस्य मर्तानामपि असौ जनयिता
मर्तानां॥ असौ रश्मिभिः विभरोचते।

अथैवात्मा·

आत्मानं यस्तो विजानाति –

अथ मेध्यो निरात्मनः· आत्मनिकृष्णरूपः·

त्रयस्तोवै पुरुषाः॥ आत्मानं गर्भ– आत्मनोन्तरं

आत्मनिस्थद्धि जानाति॥

सुवर्णंतत् दृष्टं स्थितः।